

Vervagende schoonheid

Verdwijnt de fazant voorgoed uit ons landschap?

In delen van Europa (Duitsland, Oostenrijk en Spanje) hebben wildbiologen vanaf de laatste eeuwwisseling tot heden een forse neergang van de fazantenstand geconstateerd. Ook in ons land is deze trend duidelijk waarneembaar. Sinds kort wordt het verschijnsel door diverse gerenommeerde Duitse instituten voor wildbiologie onderzocht in de hoop de oorzaken te achterhalen en dit noodlottige tij te keren.

Foto's : Robert-Jan Asselbergs

Tekst: Koos Boer

Bronnen: *Fasantensterben, Untergang der Hähne, Wild und Hund*, nr. 5 2013
Wo sind die Fasane? Wild und Hund, nr. 2 2014

Een aantal oorzaken die de stand van de fazant nadelig kan beïnvloeden is sinds langere tijd bekend. Zo weten wij als jagers dat een nat en koud voorjaar het broed resultaat van de langstaarten grotendeels en soms geheel teniet kan doen. Fazantenkuikens zijn met name erg gevoelig voor vocht en langdurige regenval tijdens de eerste weken van hun leven kan de gelederen stevig uitdunnen.

Dierlijk eiwit

Dit is zeker het geval in kleiachtige gebieden waarvan de bodem slecht waterdoorlatend is. De kuikens krijgen dan natte kleiklumpen aan de poten, waardoor ze de hen slecht kunnen volgen. Hier komt bij dat de kuikens gedurende de eerste vier tot zes weken van hun bestaan volledig afhankelijk zijn van dierlijk eiwit als voedselbron en dat insecten tijdens een nat en koud voorjaar schaars voorhanden zijn. Gaat een nest door weersomstandigheden helemaal verloren, dan zal de hen vaak nog een tweede legsel voortbrengen en dit uitbroeden. In veel gevallen herstelt de natuur zich dus zelf, maar het weer speelt zonder meer in gunstige of ongunstige zin een grote rol in het fazantenleven. Echter, dit geschiedde altijd met pieken en dalen en had nooit een blijvende terugloop van de stand tot gevolg!

Sneller rijdende maaimachines zorgen voor toenemende maaivertiezen

Verschralend voedselaanbod

Een andere, voor de hand liggende oorzaak wordt gezocht in de intensivering van de landbouw. Dit fenomeen is – ook hier te lande – inmiddels alom bekend. Grote, bijna onafzienbare percelen met slechts een enkel gewas kenmerken na de ruilverkavelingen het huidige agrarische landschapsbeeld. Blijvende dekkingen, zoals hakhoutwallen en ander struweel, zijn grotendeels verdwenen en vrijwel iedere vierkante centimeter landbouwgrond moet tegenwoordig uit bedrijfsmatig oogpunt economisch productief gemaakt worden. Gevolg hiervan is dat niet alleen de voor het veerwild zo belangrijke dekking verdwijnt, maar dat tevens het voedselaanbod voor de alleseeter die de fazant in feite is, sterk verschaalt. Het aanbod in de vorm van dierlijk eiwit zoals insecten, wormen, slakjes en wat dies meer zij neemt hierdoor sterk af. Voeg hierbij de toegenomen maaivertiezen door de steeds grotere en vooral sneller rijdende maaimachines waardoor zelfs de op het nest zittende hen geen uitwijkmogelijkheid meer heeft en het beeld wordt compleet.

Foto: Henk Vink

Stoppel

Zag men vroeger op pas gedorste graanpercelen fazanten tegen de avond bijeen groepen om de overgebleven graankorrels op te nemen, vandaag de dag is dat nauwelijks meer het geval. De moderne graandorsmachines zijn zo nauwkeurig afgesteld dat er vrijwel geen graankorrel meer op het veld achterblijft. Daar komt bij dat onmiddellijk na het dorsen het stro geperst en van het veld verwijderd wordt. Daarna blijft de stoppel meestal niet lang liggen, want zodra het enigszins mogelijk is wordt de grond met een cultivator bewerkt en een of andere soort groenbemesting ingezaaid. Desondanks lijken de veranderingen in de landbouw voor de fazant niet dezelfde catastrofale gevolgen te hebben als voor de patrijs en in mindere mate voor het haas. Wildbiologen zijn het algemeen eens dat fazanten minder hoge eisen stellen aan hun leefomgeving dan de andere genoemde soorten.

Foto: Michael Migros

Op de stoppel valt steeds minder te halen

Water

Fazanten kunnen zich al eeuwen lang uitstekend redden in het Europese cultuurlandschap, hetgeen blijkt uit het feit dat ze zich over het continent hebben verspreid tot in Scandinavië met uitzondering van gebieden die hoger liggen dan 600 meter boven de zeespiegel. Als regel kunnen ze strenge winters goed doorstaan omdat ze in staat zijn door sneeuw of gebladerte weg te krabben hun kostje bij elkaar te scharrelen en een grote verscheidenheid aan voedsel (tot eikels toe) kunnen verwerken.

Het enige waar fazanten absoluut niet buiten kunnen, is water. In hooggelegen en droge velden zal men deze vogels dan ook niet aantreffen. Maar een minimum aan voedsel, rust en dekking (hetgeen overigens voor alle wildsoorten geldt) blijft ook voor de fazant een strikte voorwaarde tot overleven.

Predatiedruk

Een verdere oorzaak die mede geleid

overige predatoren in toenemende mate hun tol.

Bij dit alles speelt uiteraard het totale uitzetverbod, dat sinds 2002 van kracht is, een duidelijke rol. Vanuit velden, waar dit vroeger gebezigd werd, waaierden de langstaarten door hun ingeboren trekdrift uit naar elders, zodat ze een bekend beeld in ons landschap vormden. Ondanks de reeds jarenlange gepraktiseerde zuinige bejaging.

fazanten bezette velden in het westen van Duitsland (Nedersaksen en Noordrijn-Westfalen), noopte dierenartsen onder leiding van dr. Friederike Gethöffer van de Veterinaire Hogeschool te Hannover tot nader onderzoek. In het wild gevangen exemplaren van beide geslachten en verschillende leeftijden werden onderzocht. Met behulp van serologische analyses werden bij diverse exemplaren antistoffen tegen virussen

spelen naar de stellige mening van Gehle hierbij geen rol. Veel meer zoekt hij de oorzaak van de sterke achteruitgang in de wijze waarop thans akkerbouw plaats vindt, waardoor met name de kuikens verzwakken en zo vatbaar worden voor virussen. De bij de jonge vogels aangetroffen ziekteverschijnselen wezen op infectieuze bronchitis en aviare encephalomyelitis, een infectie van het centrale zenuwstelsel die in

Intensieve graanteelt

Mede op grond van dit vermoeden begon recentelijk de wildbioloog Dr. Christian Gehle van het Instituut voor Jachtkunde en Wildschade te Bonn met een onderzoek naar de fazantenstand in een aantal jachtvelden nabij de benedenloop van de Rijn. Hij trof hierbij slechts één veld aan, direct aan de rivier gelegen, waarin het de fazant goed gaat. Opmerkelijk is dat er vrijwel geen

schommelingen in de stand geen sprake kan zijn.

Bestrijdingsmiddelen

Dit is geenszins uitsluitend een probleem voor jagers. De opheldering van de oorzaken van dit fenomeen is van algemeen belang, omdat het al of niet welbevinden van de fazant als indicatie geldt voor bodembroeders in het algemeen. Gelet op de alarmerende

Foto: Paul Sawyer / Nature in stock

De predatiedruk op bodembroeders is de afgelopen decennia sterk gestegen

heeft tot de sterke teloorgang van de stand is ontegenzeggelijk de explosieve toename van het roofwild. Zeker in ons land, maar ook elders is de predatiedruk op bodembroeders in de afgelopen decennia sterk gestegen. De vos heeft zich enorm kunnen vermeerderen en vindt in steden, dorpen en niet bejaagde natuurterreinen een schuiloord van waaruit hij dit kan blijven doen. Daarnaast heffen stootvogels, kraaien en

waardoor slechts een deel van de hanen op het tableau komt, vervaagt dit eens zo vrouwwde beeld meer en meer.

Virusziekte

Bovenstaande oorzaken leken tot voor kort voldoende bewijslast te vormen voor de achteruitgang van de stand. Echter, het ongekend snelle tempo waarmee dit fenomeen zich vanaf 2009 voordeed in van oudsher goed met

aangetroffen. Hoewel de onderzoekers nog heel wat slagen om de arm houden, spreken ze op grond van een in 2011 begonnen en inmiddels beëindigde voorstudie van aanwijzingen voor een virusziekte. Overigens heeft men bij kuikens en jonge vogels ziekteverwekkers ontdekt, die dit vermoeden lijken te bevestigen.

ons land bekend staat als Trilziekte en waartegen in bijvoorbeeld kuikenbroederijen preventief geënt wordt. Deze virusziekten zijn volgens de onderzoekers echter niet zo sterk besmettelijk dat het wild alleen daardoor in een dergelijk korte tijd en omvang ten onder kan gaan. De beide wetenschappers zijn het wel eens dat met het oog op de aanhoudende sterke afname van de fazanten in de afgelopen vijf jaar er van normale

achteruitgang van diverse soorten weidevogels, zoals geconstateerd door de Duitse natuurbeschermingsbond (NABU), is breed onderzoek noodzakelijk. Omdat er nauwelijks volwassen dode vogels gevonden worden, is het alleszins aannemelijk dat de verliezen ontstaan tijdens de broedperiode en het opgroeien van de kuikens. Vanuit deze aanname bezien dient vooral onderzoek te worden wat de invloed is van de

Sneeuw vormt voor fazantten geen belemmering om hun kostje bij elkaar te scharrelen

Foto: Robert-Jan Asselbergs

momenteel in de landbouw gebruikte bestrijdingsmiddelen. Naar de mening van veel deskundigen wordt door de toepassing van insecticiden en herbiciden het voedselaanbod voor vele soorten vogels nadelig beïnvloed, respectievelijk beperkt.

Bijensterfte

Wat men zich met name afvraagt is of en in welke mate de chemicaliën de vruchtbaarheid en het broedresultaat beïnvloeden en of de kuikens sterven door het opnemen van met chemische stoffen gedode insecten. Bij een tussentijds onderzoek trok vooral een insecticide, die chlothianidin bevat, sterk de aandacht. Nadat in Baden-Württemberg in de zomer van 2008 in dit middel

gedrenkt maiszaad was geplant, deed zich in dat gebied een massale bijensterfte voor. Kort daarna stak het vermoeden de kop op dat de plaatselijk waargenomen fazantensterfte hiervan het gevolg kon zijn; oude vogels door directe opname van het zaaigoed en kuikens door het oppikken van met dit middel gedode insecten. Een directe samenhang van oorzaak en gevolg kon in dit geval tot op heden niet aangetoond worden. Een en ander vormt aanleiding voor wetenschappers van de Veterinaire Hogeschool te Hannover om te onderzoeken of in de voedselketen voorkomende bestrijdingsmiddelen afbreuk kunnen doen aan de stand van vogelsoorten in het algemeen en van bodembroeders in het bijzonder. Waar mede aan gedacht wordt is dat virussen uit grote pluimveehouderijen in de natuur terecht gekomen kunnen zijn en daar de veerwildbestanden infecteren. Ook is er sprake van ziekteverwekkers of gifstoffen, die samen met dierlijke mest, gier of substraten uit biogasinstallaties in de natuur belanden.

Braaklegging

Kortom, de materie is complexer van aard dan op het eerste gezicht lijkt en baart bij veel Duitse kleinwildjagers grote zorgen. Zij wijzen met nadruk op het verband tussen het beëindigen van de braaklegging in het landbouwareaal en de sterke terugloop van de aantallen veerwild op het tableau in 2008. In één jaar van 450.000 naar 270.000 stuks. Door dit alles ziet men bij onze oosterburen de toekomst van de fazant somber in en vergelijkt men de teruglopende

Foto: Erik de Jonge

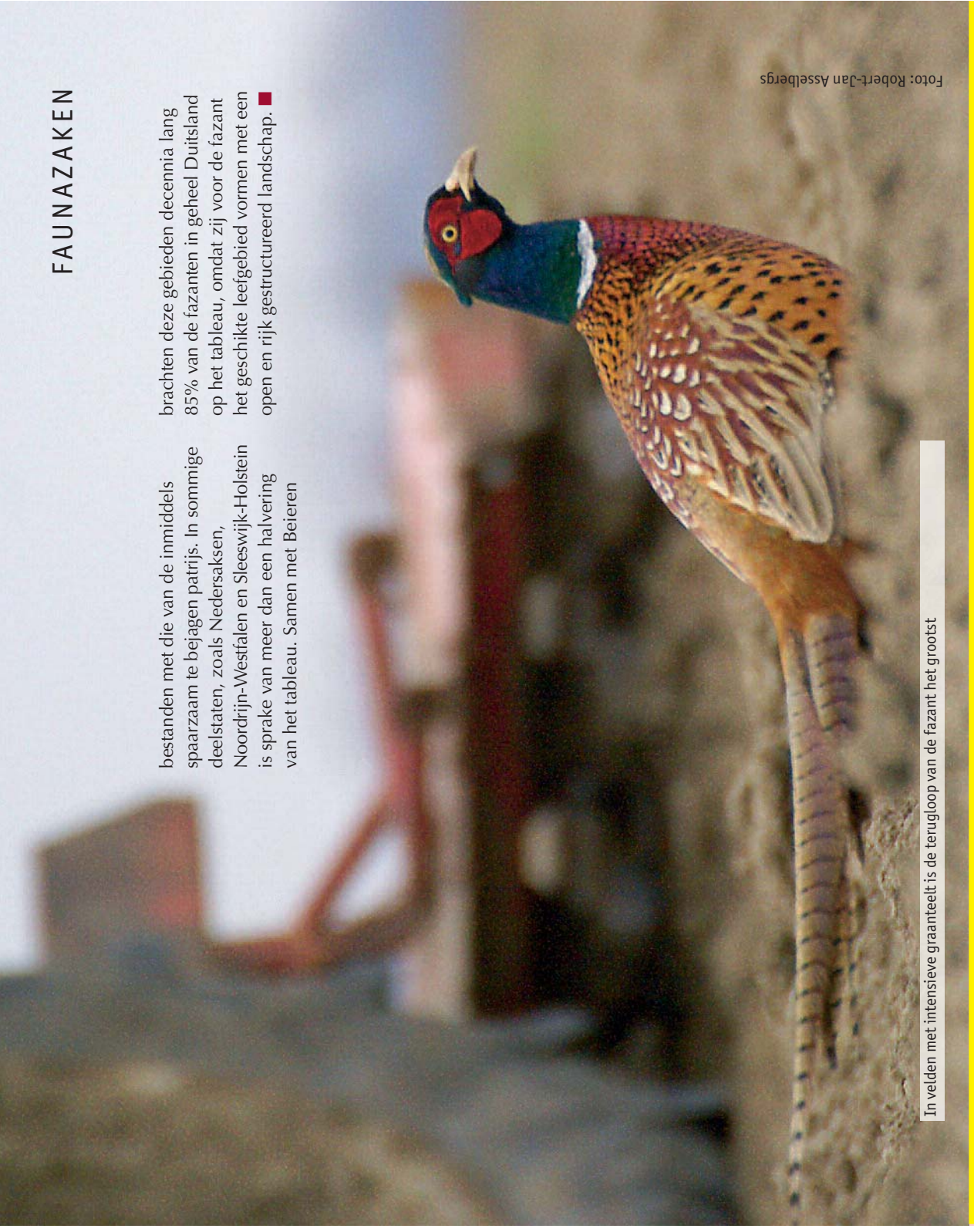
Onduidelijk is nog hoe en in welke mate chemicaliën van invloed zijn op de fazantenpopulatie

Er lijkt een verband te zijn tussen beëindiging van de braakleggingsregeling en de sterke terugloop van de fazantenstand in Duitsland

bestanden met die van de inmiddels spaarzaam te bejagen patrijs. In sommige deelstaten, zoals Nedersaksen, Noordrijn-Westfalen en Sleeswijk-Holstein is sprake van meer dan een halvering van het tableau. Samen met Beieren

brachten deze gebieden decennia lang 85% van de fazanten in geheel Duitsland op het tableau, omdat zij voor de fazant het geschikte leefgebied vormen met een open en rijk gestructureerd landschap. ■

In velden met intensieve graanteelt is de terugloop van de fazant het grootst

Foto: Robert-Jan Asselbergs

Lezersoproep: verdwijnt de fazant in ons land?

Ook in ons land is er sprake van een neergaande trend in de populatieontwikkeling van de fazant. De hoogste fazantendichtheden komen in ons land van oudsher voor in de Zeeuwse, West-Brabantse en Groningse akkerbouwgebieden, en de Waddeneilanden. Maar ook hier lijkt de stand af te nemen. Wat zijn volgens u de oorzaken? Is het louter een kwestie van opeenvolgende slechte weersomstandigheden? Vormt toegenomen predatie de hoofdzaak? Of zijn het

vooral ontwikkelingen in de landbouw, zoals die in dit artikel worden beschreven? En, niet onbelangrijk: valt het tij nog te keren? Zo ja, wat moet daarvoor volgens u gebeuren of veranderen? De redactie van De Nederlandse Jager verneemt graag uw mening! **Stuur uw reactie tot uiterlijk 31 maart naar praktijktips@knjv.nl**
In De Nederlandse Jager nr. 9 komen we aan de hand van uw bijdragen terug op deze kwestie.

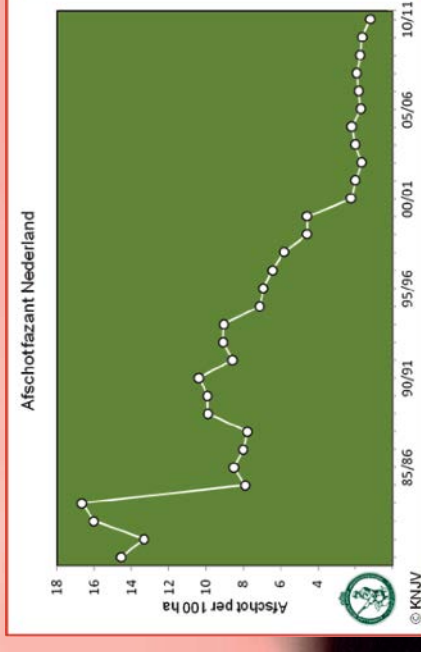

Foto: Michael Migos